

formen el sostre» CpTarr., *DAG.*, i *revoltonar* (Moll, l. c.); en el val. meridional es diu «la biga del *revoltó*» allò que el *DFA.* anomena *revoltó*, i d'altra banda *vol-tó* 'biga prima', Valor-Giner (1950-55). Seria potser un antic abstracte f. en -ATONE (diríem, aproximadament, VOLUTATIONEM). A Isil (V. d'Àneu) en l'església dels templers, edifici d'estil bizantí, «la fàbrica és en part de pedra, y'ls *revoltos* de sota la barbacana són d'un bonic istil», Verdguer (O. C. 1907, IV, 25); *re-boltó* 'el tros de paret enfront de la llar, fet de material refractari: hi posen la teia a assecar' Esterri de Cardós, Estaon, 1934; «techo de bovedilla: Tinrem que blanqui els *revoltos*» Benasc (Ferraz, 94); en un veïnat «les cases estan en ruïnes però hi queda el *rebultó*» Tuixén (1964). També val.: «per fer el *re-boltó* hi ha de posar un motle» Benimantell; «el trencacòu era una jàssena o travessera que unia les biguetes i *revoltos*» Alfàs. Eiv. *ribultó* «tronco gueso de madera», PzCabr.

Volta[r] [mj. S. xv], *voltar-se* 'dirigir-se, convertir-se' 20 «En carn sens carn viu qui pel mig camina / --- / de mi confés que mon juhí cambia / *voltant-se* lla hon passió l'afina / --- / lo desijar pler *se torna* 'n despit: / no té loc ferm d'Amor lo sentiment», Ausiàs; «sens cas vengut, mas concebut en pensa, / segons qual és, 25 l'enténement *se volta* / là hon Amor o Ira no és toltà», Ausiàs CXIII, 15i, 16; XCI, 3a.

L'ús antic més corrent era en el sentit transitiu de 'girar, tombar, apartar o moure la direcció (d'una cosa)': «apartant e *voltant* los labis fa aparès que no oja», *Curial*, II, 145; «Tirant manà al timoner e al nau-xer que no *voltassen* la nau, sinó que donassen la proa endret de la ciutat», JnMartorell (Ag. I, 312); *voltar la memòria* 'dirigir la pensa a, inspirar-se en': «ab dolor, Senyor, contemple, / conexent-me tan ingrat, / lo teu gloriós exemple / --- / ple de fastich, vanaglòria / --- / e per ço l'ànima mia / a tu *volta* la memòria», «... qual victòria / dels vicis se pot haver / sinó pensant de voler / a tu *voltar* la memòria»; «enfressat primerament, / humiliat e constricté / --- / en Jhericó só 40 entrat, / *voltant* a tu la memòria», Fc. Prats, a. 1487 (JMBover, *BiEscrBal.* II, 154.18, 154.28, 154.38). O bé refl., com en Ausiàs i: «cucs que *s voltan*: involvulus», OPou (*TbPu.*, 98).

En JnMartorell ja apareix en usos més semblants als moderns: «al passar que Tirant féu ab la lança en lo rest, al *voltar* que'l cavall féu, la lança *se voltà* al revés, e féu-li molt gran dan»; «una donzella dançant ab un cavaller, aplegà fins en aquella part --- e al *voltar* que la donzella féu, caygué-li la ligacama de la calça, e los cavallers --- veren la ligacama --- en terra ---», (Ag. I, 210.f, 255.5f.).

Les dues construccions més usuals avui en dia són d'aparició més moderna, no registrades fins a Lacav.: «*voltar* alg. c., fer la volta al rodedor de alg. c.: aliquid 55 *voltar*, circumire, obire»; o sigui, d'una banda, «*voltar*: fer voltes, per circuitum iter facere», Belv. i per l'altra «*voltar*, circuir, *cingere*»; d'aquest, tan usual avui, no en sé exs. literaris fins a mj. S. XIX. Freqüent en el Principat.

Allí i Mall., fins en escr. de primer ordre: «Oh Catalunya, mare nostra, / mare del cor, que venerem! / Respira fort y aixeca 'l rostre: / mentres món sia món te *voltarem!*», Guimerà, *Himne a Cat.* (autògraf, en *GrEnciclCat.*, s. v. Guimerà). En el deserti militar dels anys 60, els soldats esbronquen els oficials: «Que balli! *Volta!* A fora galons!» (Coromines, *Silèn*, O. C., 75b); «Mes Atlas mor y, indòmits, los fills que duguf al ventre / *voltaren-me*, ay! encesos d'un malehit ardor / --- / volgueren fer-me oferta de llur damnat amor!», *Ail.* VI, 26b, o parlant de coses: «fèiem la barraca amb branques verdes --- a racer de l'alta paret d'esquena d'ase que *volta* l'hort, a l'ombra dels vells morers ---», JnRosselló (*Manyoc*, 57); «escolto, miro pertot arreu, i altre cop el silenci em *volta*», Massó Torr. (*Croquis P.*, 18).

De l'altra construcció, intr., ja en trobo una cita de 1482: «Los honorables concellers --- isqueren a rebre --- e *voltaren* ab lo dit senyor --- e intraren per lo portal de St. Antoni» (*Ardits* III, 14).

Voltant. No n'hi ha gaires notícies abans de 1800 [Lab. 1840], si bé apareix en massa en la Renaix., sobretot en les locs. els *voltants*, *aquell voltant*, *del voltant* (cites en *AlcM* dels millors escr. Renaix.), ja sovint en el B. de Maldà: «cinc altars quedan en lo *voltant* del cruzero», «lo cimbori és de hechura ochavada, treballat a la romana, ab lluminars en tot *son voltant*» (*Excurs.*, 28, 63). I, si bé encara no substantivat, en StVicentF: «La boca axí és com la ballesta de dos fusts; vet: lo labi d'amunt és l'arc *voltant*, e lo labi d'avall és la corda; e'l passador que li tramets és la lengua, qui fa *bruuu*» (*Serm.* I, 66.16).² *Voltador*. *Voltaire*. *Voltari*.

Voltera 'marrada' (ja val., 1961) i, en el sentit de 35 'tombarella' Matarranya; aquí és allò, i també genèric de les gorgues dels riuets (pròpiament deu ser 'meandres'): *La Boltera de Manero*, prop de l'altre meandre gros, anomenat *Lo Gorg*, vora el riu d'Herbés, un dels brancs de l'alt Matarranya. Però també 'marrada' a Mallorca: «hagué de fer un poc de *voltera*», Coloma Rosselló (*Valldemosines*, 52.13f.). *Volterella*; però *voltereta* 'tombarella...' és castellanisme ben superflu. *Voltoi*, *Volti*.

CPT.: *Voltadits* 'panadís' és molt conegut en cat. or., si bé encara falta en els diccs. (Lab., Vogel, Bulb., *DAG.*, Fontserè en reclama l'addició al *DOrt.*, 1925); amb molts congèneres romànics: Marchigiano «*jiraditu*: panereccio» (a Servigliano, *ARom.* XIII, 257), Nantes, Anjou *cerne-ongle*, Maine-et-Loire *cerneau*, derivats del fr. *cerner* «faire un cercle autour de» (CIRCINARE, *FEW* II, 700b, § 3).

Voltejar, no té en català l'extensió del cast. *voltear* (paraula més estesa que entre nosaltres). Molt freqüent i en les més diverses accs. en JnMartorell (*voltajar la ciutat*, *lo camp*, *lo lliit*), V. les cites en *DAG.* i *AlcM* (§ 233, = Ag. III, 124.4 etc.), en particular la nàutica: «fengien que les unes anaven en Alexandria e les altres en Barut, a les altres se detenien *voltejant* dins mar, perquè de terra no fossen vistes», «com foren vista de la mar, veren sobre un gran mont la ciu- 60